

р Ш 6(2-8к)
к К 75

БРА
КОЛГОСПНОЇ
БІБЛІОТЕКА
ХУДОЖНЯ

Г. КОЦЮБА.

ЗОЛОТІ ХЛІБА

Л І М

КОРОТКИЙ ПАСПОРТ КНИГИ

L

Шифр РкШ6(2-4); К75 инв. № 2625775Автор Кочуба Г.Назва Золоте хліба.Місце, рік видання Х., 1934.Кількість стор 78 с.

- - окр листів _____

-\\- ілюстрацій _____

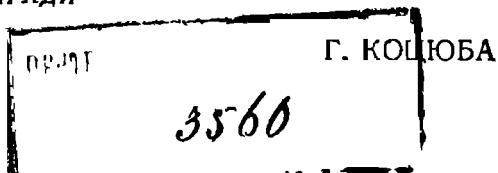
-\\- карт _____

-\\- схем _____

Том _____ частина _____ вип _____

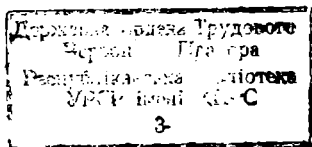
Конволют

ХУДОЖНЯ
БІБЛІОТЕКА
КОЛГОСПНОЇ
БРИГАДИ

ЗОЛОТІ ХЛІБА

З РОМАНУ „РОДЮЧИСТЬ“

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО
ЛІТЕРАТУРА І МИСТЕЦТВО
ХАРКІВ 1934

Бібліографічний опис цього видання вміщено в „Літописі Українського Друку“, „Картковому репертуарі“ та інших покажчиках Української Книжкової Палати

Художники: Б Л А Н К, Б.
Ф Р А Д К І Н, М.

Редактор Д. Г А Л У Ш К О
Техкер С. Б І Л О К І Н Ї
Коректор В. Р Я Б К О

Г. Коцюба один з визначних українських радянських письменників, автор збірок „Свято на буднях“ „Бронзові люди“, „Дніпрові саги“, роману „Нові береги“ роману „Родючість“ і ін.

Належить до старшого покоління радянських письменників. В свій час Г. Коцюба був членом націоналістичної літературної організації „Валіте“. Пізніше, перебуваючи членом Всеукраїнської спілки письменників (ВУСПП) і став на шлях рішучої перебудови і участі, своєю творчістю, у соціалістичному будівництві нашої країни.

Останий твір Г. Коцюби „Родючість“ уривок з якого ми й подаємо в цій бібліотечі.

В цьому романі автор трактує наукову проблему прискорення вегетації сільсько-господарських рослин і класову боротьбу навколо цієї проблеми.

Професор Яровий вирішив побувати у Вербівці. Він мав на оці, користаючись з підтримки прихильного агронома, в особі Віри Михайлівни Машутиної, домогтися запровадження в місцевому колгоспі масового досліду на прискорене вистигання пшениці.

Тож уранці на господарському дворі дослідної станції запрягли в легенькі саночки коня, і Тихон Лук'янович, напучуваний добрими побажаннями директора станції Машути, вирушив у дорогу.

Він приїхав у село надвечір. Саме цього дня в місцевому колгоспі „Молоде життя“ мала відбутися виробнича нарада. І агрономка запросила професора навідатись з нею до колгоспу, щоб там і поміркувати про масову дослідну сівбу.

— Єсть! Так і зробимо — підкреслила жваво Віра Михайлівна, вдоволена з того, що лучився добрий випадок запровадити в їхньому колгоспі, вже наступ-

ної весни, дослідні посіви, про які вона стільки чула, будши на станції.

Незабаром пройшовши вулицею, вони опинилися перед великим подвір'ям з коморами, із стайнями, з великим, під залізним дахом, будинком.

— Ось тут і правління колгоспу,—показала арономка рукою на будинок.

У просторій світлій кімнаті на табуретках і лавочках сиділо кількаадцять колгоспників. Нарада уже відбувалася. Говорив голова колгоспу Супрун, років тридцяти мужчина, кругловидий, із спокійними, трохи натомленими очима.

Поява гостей, особливо професора Ярового, зродила цікавість. Адже його прізвище дехто чув і раніше, навідуючись на дослідну станцію.

— Сідайте ближче до столу, — попросив Супрун, і закинув, чи не скажуть чого на початку вчені.

— Ні, будь ласка, продовжуйте, а ми послухаємо, — обізвалась Віра Михайлівна, пробираючись до столу через заставлену стільцями кімнату.

Супрун поправив свої рижі вуси й пояснив:

— Радимося ми оце про весну, щоб

значить, як блисне сонечко та із стріх потече, ми вже на колесах були.

Потім діловитим тоном провадив свою перервану мову.

Він говорив про те, щоб заходитися зразу ж справляти сівалки, борони, культиватори. Щоб готувати зерно, щоб прочистити його, провітрити та й протруїти.

Тут же призначили бригадирів, радились хто буде відповідати за ремонт. Реманенту хто має доглядати, чи вчасно і добре виконується робота.

— А тепер може вчені скажуть своє слово, коли що не так, — звернувся накінець Супрун до гостей.

Віра Михайлівна скинула оком на Тихона Лук'яновича, натякаючи, що зараз випадає слушний момент для його виступу.

Тихон Лук'янович широкими очима озирався навколо. Він оце вперше мав нагоду побувати в колгоспі на нараді. І уважно слухав міркування про те, як треба робити, щоб хазяйство підняти, щоб урожай кращий зібрати, а то поглядав на стіни, завітчані різними плакатами, відозвами, лозунгами. Його увагу особливо притягав сільський малюнок,

у кольорах. Чепурні білі хатки, широкі зелені вулиці, усновані дротами електричних проводів. Майдан з клумбами квітів, де бавиться дівчора. А кругом села густі та високі, з важким колосом лани пшениці, безмежні як море, хвилясті як вітер. „Наше майбутнє“.

Замріяними очима, уп'явшись у малюнок, він ніби прозирає у те майбутнє. Тож Віра Михайлівна, взяла собі слово.

Власне кажучи, вона цілком задоволена з того, що тут почула. Вчасно підготуватися до весни — це вже наполовину виграти врожай. Звичайно наполовину, бо решта залежить від обробітку, від роботи в полі. Та про це вони ще поговорять потім, а тепер треба послухати професора, нашого земляка, про нову агротехніку, про те, як пшеницю можна сіяти, щоб кращий урожай забезпечити.

— Будь ласка, товаришу професоре!

Тихон Лук'янович, мов стрілами, пронизаний, кількома десятками насторожених очей, стрепенувся. Спустившись на землю із замріяних високостей, він пригадав колишню нараду в столиці й раптово відчув непевність.

— То дозвольте сказати дещо і мені про те, як кращих урожаїв дійти,—почав тихо, ледве стримуючи хвилювання.—Глибока оранка, вчасна і добра сівба, правильний сівозмін, гарне насіння—це те, що забезпечує врожай. А проте ви знаєте, що часом і при доброму, вчасному обробітку урожай терпить, терпить від посухи, від вимерзання, а то від запалу зерна. Усе йде гаразд, потім, дивись, за якийсь тиждень,—другий до вистигання, подує суховій і спалить зерно. Що із цього виходить? А те, що якби на тиждень-другий раніше могла вистигнути пшениця, то можна було б застрахувати її від запалу. Так от про це і поговоримо.

Розповівши про свої досліди, про прискорене вистигання пшениці, він закинув, що треба було б спробувати це в колгоспі, у полі, посіявши на перших ґорах якийсь десяток га озимої та ярої пшениці.

Накінець порадив, якщо колгосп погодиться на таку сівбу, виділити насіння, щоб найближчими днями можна було почати його обробляти.

— Звичайно, це перші спроби, а все

таки можна сподіватися підвищення врожаю, — скромно закінчив свою доповідь.

Тихий шепіт, як поранковий шелест дерев кучерявої діброви, зірвався в кімнаті над головами колгоспників і замовк. На зосереджених обличчях поклалася і задума, і цікавість. Хтось запитував, чи не сіяли де в колгоспах отаким способом і який з того результат вийшов. Хтось висловлював сумнів, щоб ото з градусником пшеницю сіяти.

Коли перемови стихли, узяв слово Супрун.

— Ми не проти агрикультури — говорив він повільно, знизуючи плечима, ніби дивуючись. — Агрикультура, машини, сівозміни, — це все ми розуміємо. А от щодо обробки з термометром та з водою, то цього ще не чули. Щоб чого не трапилось, бо тепер, знаєте? Радять, радягь, наче і добре, а потім виходить... Конешно, я не думаю, ми чули професора, та, знаєте, стільки бува всяких, як би сказати, ну шкідництв, що хто його знає. Це ж пшениця, її легко згноїти. Просто скажу, якось боязко за це братися. Бо хто ж потім буде відповідати? Звісно хто? — голова.

Тихон Лук'янович збентежено слухав Супруна. Хоч він і не лестив себе надією, що тут зразу і вхопляться за його пропозицію, проте не сподівався такого упередливого, недовірливого, ба навіть підозрілого ставлення до нього.

Збентежений, поглянув на Віру Михайлівну. Вона спокійно, ніби нічого особливого не трапилось, сиділа на стільці й безтурботно водила олівцем по газеті.

Помовчавши, він натякнув, що отака сівба буде і в деяких інших колгоспах, про це потурбується Наркомзем. На доказ поважності своїх слів витяг з кишені аркуш друкованого паперу.

— Ось так і треба б зробити, як написано тут, в інструкції.

Супрун узяв папір, посунувся ближче до світла і, тримаючи його обома руками, почав читати.

... Найкраща температура в воросі для озимих пшениць має бути від 0° до 2° тепла. При температурі нижче 0°, процес в насінні не відбувається.

Насіння має бути вологе. Відволожують зерно в купі на підлозі, а для цього треба добрати й приготувати приміщення...

Він читав повільно й поважно про те, яких умов треба додержати, щоб у насінні відбулися потрібні процеси. Нарешті, не дочитавши до кінця, поклав папір на стіл.

— Щось воно дуже вже того, мудроно — розвів руками. — Щоб чого не трапилось. Як ви, товариші, гадаєте? Чи візьметься хто за це діло? Ти б узявся? — звернувся до ланового.

Той налякано покрутив головою. Йому з температурою возитися? Отакого ще не бачили.

Хтось непевно закинув, що діло, конешно, невидане, а все ж треба б помаракувати над ним. А що коли справді результат вийде?

Супрун знову підніс до світла інструкцію й мовив, почитавши:

— Таки щось воно мудроно. Ні, мабуть ми пождемо. Подивимось. Вийде в інших, тоді спробуємо і ми. Так, мабуть, і запишемо. Ви як гадаєте? — звернувся до агрономки.

Віра Михайлівна ніби тільки й чекала на це. Вона підвелася, щоб подати свою думку, та несподівано почувся нетерпеливий голос:

— А може не так запишемо? Не поспішай!

Це кинув Свиридів, секретар сільського осередку.

Почувши в сільраді, де був у цей час, що приїхав професор Яровий, Свиридів разом з Цибулькою пустилися до колгоспу. Вони ускочили у приміщення саме в ту хвилину, коли голова робив останні висновки.

Протиснувшись до столу й зрозумівши про що справа, Свиридів мовив:

— Як значить, іде про те, щоб сіяти по вченому, щоб шукати способу боротися проти суховіїв і запалів та вимерзання, то я скажу: нам треба це зробити, бо я чув, як це робиться, і нічого такого важкого там не має.

Віра Михайлівна, що спочатку була насторожилась, здивована несподіваним вигуком, спочутливо покивала головою.

— Я теж саме хотіла сказати. Справді, тут, в цій роботі нічого складного немає. На заводах виробляють які складні машини та інструменти, і робітники вміють, справляються, а ми не можемо насіння обробити? Треба за техніку боротися і в нас, у колгоспі, як он напи-

сано, — показала урочистим жестом на плакат, на стіні.

У кімнаті настала напружена тиша. Очі всіх уп'ялися в стіну, ніби вперше оце побачили там кольористий плакат з красномовними лозунгами, що кликали боротися за опанування техніки, за агрикультуру.

— Я беруся за це діло, — заявив Роман, розірвавши мовчايку.

Супрун завагався й поспитав похмуро, ні до кого не звертаючись, хто буде відповідати.

— Хто береться за роботу, — відказав Роман.

Супрун замислився.

— Ти відповідатимеш за все? З тебе будемо требувати, якщо зерно згноїш?

Роман помовчав. Супрунове застереження збентежило його. Він поглянув на Тихона Лук'яновича. Короткий момент вони дивилися один одному в очі. Потім Роман мовив твердо, рішуче:

— Я відповідатиму.

Супрун знову взяв інструкцію й покрутив у руках.

— Звісно, я не проти агрикультури. Як так! Я тільки кажу, що невидане

це діло. Ну, а коли така ситуація, то можемо спробувати.

— Треба посіяти, — підкреслив Свиридів. — Берися, Романе, за це діло, ти тут щось тямиш. А професор допоможе ще словом.

А як же! Звісно, — погодився Тихон Лук'янович.

Коли нарада незабаром по тому закінчилась, і люди почали розходитись, Роман підійшов до професора й проказав несміливо:

— Наш голова сумнівається.

Тихон Лук'янович добре розумів, що сумнівається не тільки голова, що розвіяти ці сумніви зможуть тільки добрі наслідки задуманого масового досліду. Тож почав давати поради, як провадити процедури, як треба зерно відволочувати та за температурою стежити.

— Дивись же, Романе, — заважив наприкінці голосом, повним надій і тривоги, — щоб усе вийшло гаразд. Роби точно, як написано в інструкції.

За скільки днів по нараді Роман Цибулька пішов селом пошукати при-

міщення для передпосівної обробки насіння.

Він згадав і подвір'я колишнього куркуля Ковері. Там близько кремезного будинку, де тепер у великій кімнаті містився червоний куток, а збоку жив безхатній колгоспник Семен Чміль з родиною, стояв вінбар, — там раніше взимку працювала куркулева маслобойка.

От це приміщення й прийшов оглянути Роман. Приміщення видалося цілком придатним, саме таким, як і радив Тихон Лук'янович: затишне, з дерев'яним долом, з віконечком, зручним для провітрювання, і навіть з пічкою.

— Нам цього і треба, можна й діло починати, — мовив задоволено Роман і попросив Чміля, з яким оглядав приміщення, прибрати його, звільнити від усяких покидьків та трохи протопити.

— Кому ж то й для чого, для якого діла це приміщення потребувалось? — поцікавився Чміль.

— Будемо до сівби готуватися. Насіння будемо обробляти.

— Як то насіння доробляти? — розвісив вуха Чміль.

— А так і будемо доробляти, — за-
сміявся Роман. — Усякі процедури роби-
тимемо, щоб потім, як посіємо, скоріше
росло та краще родило. Урожай, одне
слово, будемо підіймати. Якщо хочеш,
приставай до нас, бригаду організую,
попрацюєш з нами.

Чміль ображеним тоном відказав, що
хоч він і неписьменний і в батраках
ходив, а не дозволить глузувати з
нього.

Роман умовляв.

— Ти, Вавиловичу, не ображайся. Я
кажу наосяще. Агрикультуру будемо
двигати, щоб хліб краще родив. При-
ставай до нас. Ти ж тепер гулящий? —

— Агрукультуру двигати? Бреши,
бреши, а ще й комсомолец. Двигайте,
у вінбарі, — пирснув зо сміху, і махнув-
ши зневажливо рукою, вийшов у двір.

Роман сумовито, спантеличений не-
приятною мовою Чміля, подивився йому
в спину, по тому заходився знімати по-
кутках павутиння, прибирати примі-
щення, наводити в ньому чистоту.

А наступного дня до цього примі-
щення Роман разом з товаришами при-
везли навітряк, і збрка лантухів озимі

Республіканська бібліотека
Золотий хліба УРСР імені КПРС

пшениці й висипали її ворохом на чистий діл провітреного і протопленого приміщення, де стояла наготовлена в діжці вода, лійка, лопати.

Хоч Роман, діставши інструкцію, першого ж дня добре вистудіював її а втім, приступаючи до процедур, хотів ще раз перевірити, чи все гаразд усвідомив. Тож розмістившись із своєю невеличкою бригадою коло вороха, повільно, уголос прочитав ще раз інструкцію, спиняючись над кожною фразою й гуртом обмірковуючи, коли що здавалося неясним.

— Зрозуміло для всіх? — поспитав Роман наприкінці, після того, як прочитали останній пункт поради.

— Начебто, — зауважила комсомолка Настя Сімейко, зробивши при цьому незрозумілий порух плечами.

— Аж не віриться. А цікаво!

— Ну, помагай пан біг, — засміявся Василь Дорожка, зводячись на ноги.

— Може ще молебень заказати? — пошартував Роман. — Ні, обійдемося вже своєю власною рукою, як там співається, та інструкцією, — мотнув папірцем.

Робота розпочалася.

Це була досить проста, невибаглива, для кожного приступна робота, що вимагала лише звичайної уважності й точного додержання визначених правил.

Спочатку зсипане ворохом насіння розгорнули на підлозі рівним шаром. Потім один брав з діжки лійкою воду й повільно поливав шар, в той час, як другий перелопачував його, дбаючи, щоб зерно скрізь було однаковою мірою змочене, щоб вода не попадала на підлогу.

Після того, як змочене насіння протряхало, всмоктуючи в себе вологість, починали знову поливати водою й перелопачувати.

Роман, уважний і заклопотаний, з пробудженою жилкою молодого дослідника й почуттям відповідальності за взяті на себе обов'язки, метушився коло насіння. Він то відмірював воду, стежачи, щоб витрачалось не більше, як визначено в інструкції, то брався за лійку чи за лопату, бажаючи показати іншим, як слід робити, коли йому видавалося, що зерно не гаразд перелопачується або надто щедро поливається водою.

— Ось так, от так, отакечки, — примовляв м'яко й ласково, раз-у-раз, зазираючи в інструкцію. Коли молодики, засукавши рукава, працювали коло насіння, до приміщення надійшов Чміль.

Мовчазливо, нічого не кажучи, став на порозі, витяг з кишені пожовклу стару газету й, одірвавши маленький шматок, старанно розім'яв його пальцями. Потім, назбиравши в кишені пучечку тютюну, скрутив цигарку. Якусь хвилину солодко смоктав її, скоса, із зневажливою міною на гострому обличчі, поглядав на молодиків. Нарешті мовив глухо, глузливим тоном, мотнувши головою на змочену пшеницю.

— Ну і що ж це воно таке?

— Що бачиш, чоловіче, — відповів Василь Дорожка, перегортаючи лопатою шар. — Обробляємо зерно.

— От не знала баба клопоту. Ну й для чого ж ото?

— Яровизуємо, Семене Вавиловичу, — ось для чого, — кинула Настя Сімейко, щойно поставивши лійку на підлогу.

— Так. Так, — поцмокав губами Чміль. — Тільки що з цього, питаюся, вийде?

— Що вийде? Я тобі вже казав, — устряв у розмову Цибулька. — Пшеничка гарна виросте. А з неї напечемо хліба, білого, пахучого, пухкого, аж-аж! — повів носом Роман, ніби почув приємний пах пшеничного, свіже напеченого, щойно з печі вибраного хліба.

Хлопці весело засміялися. Чміль за-тягся димом, чмихнув носом.

— Не їсти нам мабуть такого хліба.

— Чого ж це, папашо, зрікаєтеся такого хліба! — кинула жартівливо, з поважним видом Настя, — боїтеся може шлунок пошкодити?

Чміль зробив удавано-байдужий вигляд, ніби хотів сказати, що не її це розума діло. Почухав нігтями підборіддя, вкрите рижим ріденьким щетинням, і зітхнув.

Цибулька й собі не стерпів.

— Не треба зарікатися, Семене Вавиловичу. Будемо їсти ще й не такий. Солодкий хліб будемо їсти. Приставай до нашої бригади. Берись за роботу.

Чміль повів оком по шарах змоченої пшениці й зайшовся сміхом.

— З оцієї пшениці солодкий хліб наросте? Ну з цієї наросте!.. Їстимете!

Не так його хлопці, треба робити. Молоді ще ви!—кидав крізь сміх ущипливі слова.— Не так його робили. Раніш чорні пари робили, як пух той лежали, то й хліба родили, а тепр у коморі пораються! Працуйте тут сами, а я вже краще пожду роботи в полі, ніж сили по дурному отут витрачати.

Він сплюнув сердито набік і поважною ходою, з виглядом людини, що знає собі ціну, пішов з приміщення.

По кількох днях змочена пшениця почала кильчитися. Маленький, ледве помітний зародок, що зберігався досі в непорушному стані, почав оживлятися, проростати.

Ромаи нетерпеливо, як колись на його очах робив професор, брав одну, то другу зернину і, нігтями розчіплюючи кожуру, стежив за зміною зародка.

— Росте! Ось дивіться!— показував своїм товаришам зернину, вдоволений з того, що своїм втручанням збудив заховану в зернині чарівну живущу силу.

Завваживши, що зародок, прорісши, упирається своїм гострим живчиком у шкіру, а то вже навіть витикається

маленькою, упругистою, ледве помітною точкою, здатний ось-ось розірвати її, Роман подумав, що треба припинити даліше проростання. Розчинивши двері й віконечко, почали охолоджувати приміщення.

Тепер вони мали доглядати, щоб температура в приміщенні й воросі зберігалася саме така, як вимагалася інструкцією, щоб відбулися в зерні потрібні процеси розвитку. Тож безпересталь удень і вночі, чергуючи, клопоталися коло зерна, вимірювали температуру, згортали у ворох, коли зерно починало надто охолоджуватися, чи навпаки, стелили тонким шаром. Стежили, щоб воно не взялося цвіллю, щоб лишалося в доброму стані.

І зиву якось зайшов до приміщення Чміль.

Засунувши руки в кишені старої свитини, він постояв хвилину, гордовито, з неприхованою усмішкою поглядаючи то на зерно, то на молодиків.

— Все ще доробляєте? Носитесь, як дурень із ступою, не знаєте вже куди й приткнутись, і сюди, і туди, — розвів перед себе руками.

— Доробляємо. Трудимось, — відповів спокійно Василь Дорожка, запустивши руку у ворох, — бо знаєш, якщо хочеш їсти калачі, то не сиди на печі.

Чміль почував борідку.

— То вже так. Звісно. Я согласен. Слова нет, — пробурмотів невдоволеним тоном, зрозумівши, що на його адресу зробили не дуже чемний закид. — А тільки, щось воно кумедне виходить, щоб ото в коморі день і ніч коло зерна товктися. По моему, все це юрунда.

— По твоєму? Ну ти професор, — укинув Цибулька, викликавши сміх у молодиків.

Чміль промовчав. Він зніяковіло озирався навколо. По тому, помацавши в кишені, витяг шматок газети, довго й задумливо розминав його, нарешті поспитав, чи немає в кого тютюну.

Дорожка кивнув головою на лавочку, де лежала його пачка махорки з білим, акуратно зложеним папірцем.

— Як немає? Будь ласка.

Чміль мовчазливо скрутив цигарку, послинив язиком і, розпаливши, солодко затягся димом.

— Міцний у тебе, Василю, тютюнець, — похвалив Чміль. — Аж у грудях бере. Ну, все таки, хлопці, до чого це воно йдеться? — проговорив згодом тихомирно. — Невже таки пшениця наросте?

Цибулька позирнув на Чміля.

— Закортіло калачів? Треба заробити. Може хочеш працювати?

Чміль знизав плечима.

— Та воно звісно, як би знаття, то конешно, чого б і не так.

Роман подумав.

Ближчими днями він сподівався приступити до обробки насіння ярї пшениці, тож треба буде ще людей. Може справді треба притягти до своєї бригади цього бурлакуватого Чміля, може він оговтається?

— Так от що, Семене Вавиловичу. Якщо хочеш, не заглядай по кутках, а ставай до роботи.

Чміль не сподівався цього.

— Конешно, якби знаття, — процідив, знову, вагаючись, а зрештою пристав.

— От і добре. Привчайся! Придивляйся, бо потім, може, самому доведеться чергувати, — розповідав Роман, як треба робити, щоб пшениця добра росла.

Чміль похитував головою.

— Побачимо, що з цього вийде. Щось тільки не дуже віриться.

Провадячи далі досліди в себе на станції, Тихон Лук'янович турбувався долею їх у сусідньому Вербівському колгоспі. Тим то одного дня поїхав у Вербівку.

Він заїхав до правління колгоспу.

Супрун, що на цей час сидів у конторі за столом, щось вираховуючи, зустрів його досить стримано.

— Вичисляю ось зерно на посів, — моргнув оком на табличку з цифрами. — А ваші вже сіють, чи збираються сіяти. Там возьяться з ним у вінбарі. Подивилися б, може що не так.

— Авжеж. Для цього й забився сюди, — відповів Тихон Лук'янович.

— Петре, — звернувся Супрун до одного хлопця, що збирався на вулицю, — справив би товариша вченого до Ковері, тобі це буде з руки.

При слові „Коверя“ на обличчі Тихона Лук'яновича певно відбилося занепокоєння, бо Супрун поспішився пояснити.

— До подвір'я Ковері. Був тут кріпкий мужик, тепер розкуркулений. Там Цибулька з хлопцями коло зерна вовтузяться.

— Ось що, — процідив Тихон Лук'янович, здивований з okazji.

Він не любив ні хвалитися своїм безрадіним дитинством, ані згадувати своє наймитування.

Тож і тепер промовчав про те, що добре знає, хто такий Коверя. Але одмовився од провожатого, мовляв він і сам знайде дорогу.

Високі старезні тополі коло подвір'я, уквітчані памороззю, що рясними кетягами осаджувала густе галуззя, нагадали йому колишній хутірець Ковері.

Він притишив коня. А що ворота були розчинені, то заїхав одразу до двору. Вилізши із санок, зацікавлено озирався навколо, на великий, кремезний будинок під залізним дахом, із пофарбованими віконницями, на вінбарі, повітки й комори, що опоясували розлогий двір. Ніби пригадував, що тут змінилося. Несподівано двері вінбару прочинилися. Звідти визирнула зав'язана хусткою голова та й зникла знову

за дверима. Натомість вийшов парубійко, у чоботях, у довгому, по коліна піджаку із сивим смушевим коміром. Коротку хвилину він дивився в двір, потім кинувся до санок.

— От неждано-негадано, — розплився широкою посмішкою, несміливо простягаючи руку, щоб привітатися.

— Здоров був, Романе, здоров, — проговорив Тихон Лук'янович, міцно потиснувши хлопцеві руку. — Ось куди ви забралися! Як же воно тут у вас?

Роман добре зрозумів запитання. Його біляве обличчя раптово прибрало поважного вигляду, де можна було прочитати і вдоволення і непевність.

— Обробляємо, — мовив коротко.

— І що? Все гаразд?

— По інструкції.

— Ану покажіть, подивимось.

Роман зам'явся.

— Підемо спочатку до хати, обігріємося.

— Ні, ні — заперечив Тихон Лук'янович. — Треба подивитися. Спочатку діло, а тоді можна й погритися.

Він увійшов у вінбар.

Настя Сімейко й Дорожка стояли

навколюшках коло вороха й руками розгортали зерно, стелили його товстим шаром по підлозі?

Тихон Лук'янович кинув оком на ворох.

— Руками?

Дорожка розгублено підвів голову й перепитав, хіба руками не можна.

— Можна і руками. Тільки лопатою зручніше, хоч від цього може попусватися деяке зерно.

Настя сперлась рукою об ворох.

— Так ми будемо руками. Хай буде важче, аби краще вродило. Ми труд любимо.

Дівчин дотеп усім сподобався.

— Ну, працюйте, — відказав, заохочуючи, Тихон Лук'янович.

Поспитавши термометр, заходився виміряти температуру у воросі і в шарах. Потім узяв у руки кілька зернин, вийшов на світло й уважно обдивився. Знову взяв з друго боку кілька зернин і так само уважно й мовчазливо обмацував кожуру, торкаючись пальцями маленького, як точка, пророста, що випинався із оболонки.

— Так що? — не стерпів Роман, який

нетерпеливо й боязко стежив за порухами професора.

— Нічого, гаразд, — процідив нарешті Тихон Лук'янович, оглянувши нову пучку насіння, зачерпнутого із середини вороха. — Головне тепер — точно витримати термін і стежити за температурою, щоб зерно не перегрілось, щоб зародок лишився в такому стані ані на йоту більше не проріс.

Поцікавившись справою з яровою пшеницею, Тихон Лук'янович порадив, коли саме можна приступати до її обробки.

— Так як сонечно почне пригрівати, тижнів за два до ранньої сівби, і починайте. З ярою менше клопоту. — Захопившись, він почав викладати, як треба над ярою провадити процедури.

— Ну та це все в інструкції написано. Робіть по інструкції. А тепер можна і погрітись, — мовив накінець, потираючи намерзлі руки.

Роман попростував з Тихоном Лук'яновичем до будинка.

Скоро вони були в присінцях, що ділили приміщення на дві половини. Звідси Роман повернув ліворуч, де, пригадав

Тихон Лук'янович, була колись світлиця.

Це була чиста, простора кімната Ковері, на полах, з кількома вікнами. Колись, тут коло глухої стіни стояло широке дерев'яне, з бильцями ліжко, з високою, мало не до самої стелі, горою пухких подушок, у кутку біля дверей містився дерев'яний, масивний, з різьбленими дверцятами буфет, а навпроти коло стіни, заповненої на всю широчінь іконами в рамцях із штучною позолотою, стояв дубовий стіл.

Це була парадна кімната куркуля, доступ до якої був заборонений для наймитів. Це була його „святая святих“, двері якої відкривалися лише в дні великих свят, де, повернувшись з церкви обідали, приймали вибраних гостей.

Все це раптово промайнуло в голові Тихона Лук'яновича. Тож почуття цикавості, непевності а може навіть незрозумілого страху мимохіть поійняло його тепер, як тоді, коли в дитинстві боязко зазірав до цієї світлиці. Та ледве переступив поріг, ледве зачинилися за ним двері, як спинився, приємно вражений. Коло глухої стіни, замість ліжка,

стояли дві невеличкі шафи, крізь скляні дверці яких виднілися книжки. На полицях третьої лежали маленькі пучки висушених колосків пшениці, ячменю, великі гранки соняшника, кілька колосків кукурудзи.

Серед кімнати стояв великий стіл. Кімната, прикрашена плакатами та портретами вождів революції й видатних письменників, стала ніби просторішою, світлішою, привітнішою.

— Тепло тут у вас, — мовив Тихон Лук'янович, озираючись по кімнаті.

— Це наш червоний куток, — похвалився Роман, — а то бібліотека. Стяглися восени гуртом та й купили оце.

Він витяг з кишені ключа й відімкнув шафу. Тихон Лук'янович зацікавлено, з професійною звиклістю, потягся до полиць. Тут були переважно невеличкі книжки з окремих галузей сільського господарства й польових культур, кілька брошур з політкампаній та ще десяток книжечок з красного письменства.

— Малувато, — зауважив Тихон Лук'янович, — треба б прикупити, — й назвав цілу низку книжок з агрономії.

— Треба б, — зітхнув Роман, — та ку-

пило притупило. Розбагатіємо, тоді вже поїдемо за книжками.

Тихон Лук'янович пообіцяв, якщо Роман навідається до нього на станцію, відібрати дещо із своїх книжок для їхньої бібліотеки.

Романові очі спалахнули вогниками. Як же. Він беззастережно, як трохи управиться, загляне на станцію.

Тихон Лук'янович звернув увагу на шаховку з колосками. Роман розповів: у них тут виник невеличкий сільсько-господарський гурток, читають книжечки, ну і так міркують, агрономка Віра Михайлівна навідується. Ото вона і шафу завела, щоб значить видніше було.

Тихон Лук'янович привітно, уважним зором зміряв парубійка. Ніби кажучи; так ось який ти, а я й не знав. Ніби тільки тепер йому стало зрозумілим, звідки в нього береться кмітливість, і знання, і вміння розбиратися в агрономічних питаннях.

— Так у вас тут гурток? Учитесь? Молодці! Учїться! Може вийдуть з вас молоді дослідники.

Він знову загадав, щоб той навідався

до нього за книжками, потім поглянув на свого годинника й почав збиратись від'їжджати.

— Дивися ж, Романе, щоб і з ярою робив усе, як в інструкції, — тепло потиснув на прощання руку.

Іхав спокійний, упевнений, що на цих молодиків можна покладатися.

Раз увечері на зборах партосередку довго засидівшись, міркували про весну, про сівбу, про те, що за скільки днів, як трохи протряхне, треба і в поле виїздити. Цікавились і Романовою роботою над зерном, висловлювали сумніви, побоювання і застереження.

— Гляди ж, Романе, — нагадав Свиридів поважним тоном, — справа серйозна. Щоб зерна не згноїв бува.

Роман відповідав, що в нього все добре ідеться, як прописано в інструкції. Та вийшовши на вулицю, відчув занепокоєння за долю своїх дослідів. І хоч він мав зранку заступати на своє чергування, та йому заманулося ще тепер навідатись, самому доглянути за на-

сінням, коло якого цієї ночі чергував Чміль.

Тож замість того, щоб іти додому, потяг селом до колишнього Ковериноного подвір'я.

Стояла ніч, темна, беззоряна, чорна, як рілля на весні. Навкруги було тихо, мовчазливо, ні звука. Село вже спало, повите пухким мороком, густим, волохатим, як кучері вовнястих баранів. Тільки ще там позаду, де лишилася контора колгоспу, блимав огоньок, яскравим відсвітом, відбиваючись у густому мороці.

Глибоко пірнаючи чобітьми в грузьку та чіпку, як трясовина, землю, напоєну талою, ще не висхлою водою, Цибулька важко чвалав уперед.

Коли був недалеко вже подвір'я, несподівано зза воріт, мов з безодні, виринула чорна, як ніч, постать. Наблизившись, Роман відчув на собі колючий погляд і мимохить і собі зазирнув в обличчя стрічному. Зігнула постать з насунутою шапкою й піднятим коміром кожушанки прочвалала повз нього, відвернувши голову вбік. Роман байдуже, поінятий своїми мислями, пройшов до

двору. Та опинившись за хвірткою, раптово стрепенувся. „Чи не старий Коверя? — спинився уражений, ніби полоснув його хто ножем. Він повернув назад, за ворота. Напружив зір. Прислухався. На вулиці нікого вже не видно було. Постаць зникла в темряві, як у безодні. „Чого б він з'явився сюди? То мабуть привидилось“, — згадав перекази людей про те, що Коверя живе десь у другому районі, у свого родича.

Зайшовши до двору, попростував до комори. Тут у коморі, де провадились процедури над насінням ярої пшениці, було темно. Він покликав Чміля, але той не відгукнувся. Тоді пішов до вінбару. Там задушливо чаділа лампа. Чміля і тут не було. Він узяв термометр і поклав у зерно. Потім трохи згорнув його й знову повернувся до комори. Засвітивши лампу, засунув руку у ворох. Зерно в середині починало перегріватися. Він мерщій розчинив двері, схопив лопату й почав розгортати ворох. Охолодивши зерно, причинив двері й ступив у куток, де лежали лантухи з пшеницею для контрольного посіву. Гадаючи почекати на Чміля, він хотів

був присісти на лантух, та не встиг опускитися, як під ним щось ворухнулось, захропіло. Він схопився на ноги й налякано крикнув од дверей: хто тут? У кутку між лантухами щось заговталось, промурмотіло. Протираючи очі й позіхаючи, виліз Чміль.

— А я думаю, хто тут, а це ти з'явився, без тебе, думаєш, не справляється, — заговорив Чміль безневинним тоном, ніби нічого не трапилось. — А я ворухив його, ворухив, плазував коло нього, плазував, аж поперек заболів, та й присів оце трохи відпочити. Ну, давай покуримо, — витяг з кишені осьмушку махорки. — Закурюй, Романе.

Цибулька одмовився.

— Та закурюй. Сьогодні я частую. Чи тобі не до смаку махра? А я поважаю. Міцний тютюн. Не то що усякі турецькі там. Аж на душі стає веселіш, як покуриш.

— Ти сьогодні щось розбагатів, — кинув Роман. Потім зміряв його пильним зором і поспитав, чи не приходив хто сюди оце, звечора.

Чміль розвів руками.

— Начебто ні, нікого не було. А може

до кутка хто приходив, хто його знає? Мало хіба їх швендяє туди? Може.

— А Коверя сюди не з'являвся, бува? — поспитав Роман непевним тоном.

— Коверя? Та йому невидко й носа сюди показати. Що ні, то ні. Це вже так.

Безневинний і надто запобігливий тон Чмілів неприємно вразив Романа. Він зміряв його холодним поглядом, та нічого не завваживши, перевів розмову.

— Так ти, кажеш, добре працював коло зерна? А чого ж воно почало загріватися? Мабуть звечора і не доторкнувся ні разу?

— Тобі видніше. У тебе очі видющі. Здалека бачиш, — огризнувся Чміль. — А я кажу, аж поперек заболів.

Роман скипів. Стримуючи хвилювання, мовив сердито:

— На чувалах мабуть перележав? Може. Не спорю. Тільки не біля зерна. Кажу, почало загріватися. Добре, що вчасно навідався, а то всю справу б нам попсував, всю роботу понівечив би. Та й зараз ще хто знає, чи не пошкодив чого.

Чміль став на дибки.

— Овва! Справу б попсував. З вашої

справи і так один пшик вийде. Так раніше шукаєте винуватця. З хворої голови, на здорову. Я раніше казав, що це марні труди.

Роман відважив спокійно і єхидно:

— Звісно, якщо ти будеш вилежуватись. А ти працюй, як слід, до чого тебе приставлено. Тоді й буде діло. Та ти знаєш, що за одну, може, недоспану ніч потім хліб цілий рік їстимеш?

— З цього їстимеш? Дідька лисого з цього їстимеш! Раніше пари робили, як пух лежали, а тепер у коморі товчтесь.

Цибулька зміряв Чміля пильним зором.

— Ти знову своєї? Хто це пари робив? Ковері може й робили вашими ж руками. Тобі, я бачу, не хочеться працювати з нами? Що ж, тоді йди собі. Тебе ніхто не тримає. Я лишаюся тут сам.

Чміль стояв на місці, крутив борідкою, ніби чекав, не то вагався, міркував. По тому вийняв тютюн, скрутив цигарку й, прикуривши над лампою, повільно вийшов з комори.

Роман причинив двері, схилився над

розстеленим шаром зерна, помацав рукою, почав нагортати у ворох. Згодом, навідавшись до вінбарю, присів у коморі на лантух з зерном, обіпершись спиною об другий. Він сидів скільки хвилин нерухомо. Теплоота від лантуха й втома навівали дрімотність. Він мимохіть заплющив очі, почав засинати. Та згадавши недавнє хропіння Чміля, мотнув головою. Розвіюючи дрімотність, став ходити по коморі й побачив у другому кутку, у діжці короб, з якого витикалося газетне шмаття. Він витяг короб, почав переглядати. Тут були дрібні хатні речі, видимо наспіх зібрані сюди, після розкуркулення Ковері, невеличкі, зв'язані докупи, штаточки ситцю, що лишилися певно після викройки спідниці, порожні, без ниток катушки, зламане веретено, черепки побитої посуду, дешеві олеографії монастиря і якоїсь божої матері, а ще кілька книжок: житія святих, псалтир у чорній оправі та журнал „Нива“ — все це жужма лежало в короби.

Роман підкрутив гніт у лампі й узяв псалтиря, бажаючи скоротити вільний час та й познайомитися з книжкою. Він

почав розглядати сторінки з великими кольоровими, заголовними літерами загадкових для нього псалмів. Тож повільно горнучи, натрапив на невеликий шматок ізписаного паперу, що лежав між псалмами. І спокійно, без будьякого упередження, підніс його до лампи.

„... Що ж до того, щоб оголосити господарство за культурне і цим саме зберегти його в своїх руках, то це справа досить складна. Раніше, рік-два тому це можна було б зробити, зараз дуже важко, бо є вже постанова, всі такі господарства забрати для колгоспів. Потім ви самі добре знаєте, що мені встрявати в цю справу незручно“.

Перші рядки цієї записки не абияк зацікавили Романа. — „А проте Ви все таки спробуйте, — з більшою увагою читав далі. — Тільки це треба робити негайно, бо повторюю, є вже постанова і незабаром її почнуть проводити в життя. Потім, не чекаючи результатів переговорів, треба зразу ж розпродати скотину, а гроші постарайтесь перевести на золото. Це надійніше. Ви самі добре розумієте. Якщо заберуть господарство для колгоспу, то згодом, мавши золото,

можна буде його поновити. Бо колгоспи, я думаю довго не протягнуть, за рік — два переведуть те, що дістануть, а там і розпадуться“...

Папірець був без початку і без кінця. Невідомо від кого. І Роман, дочитавши останню фразу, замислився. Для нього було безсумнівним, що записку адресовано до старого Ковері, що, той, певно, у свій час не знищив її, потім уже забув про неї. Заразом перед ним розкрилися деякі махінації Ковері. Він пригадав, як останніми тижнями перед розкуркуленням з його господарства почала вбавлятися скотина: зникли воли, як він зняв навіть одного разу гвалт уранці, що вночі злодії вивели із стайні молодого чистокровного жеребця. Хоч тоді його лемент видався надто підозрілим, а проте не звернули уваги і з господарства зникла ще й частина овець.

— Так ось чого зменшилося тоді худоби в Ковері? — проговорив обурено Роман. — Хто ж той радник? — Ну це треба роздумекати.

Він засунув у кишеню піджака записку, перегорнув до кінця псалтир, кинув його назад у короб і пішов оглядати зерно.

Заніміла, глуха, як сама ніч, тиша, розпласталася за коморою на подвір'ї, над селом, а проте Роман не міг уже задрімати ні на хвилину.

І захований в кишені шматок листа, і невідома постать, що зустрілася йому звечора дорогою, знову чомусь нагадавши про старого Коверю і, непевна, нарешті, поведінка Чміля — все це разом загостило Романову уяву. Він мимохіть думав про можливі підступи притаєних ворогів, про те, що слід бути на сторожі, що треба багато ще працювати, щоб на порох розвіяти сподіванки куркульських радників.

— Не діждете! — кинув голосно і обурено, згадавши фразу з листа про швидку загибель колгоспів.

* * *

Минуло ще кілька днів. Молоде сонце, буйне, радісне, лагідне, променястою зливою, дзвінкою, як пісня, напоювало землю. Обігрита сонцем земля мліла, як зніжена гарячими поцілунками молодиця, пробуджувалася, глибоко дихала своїми багатирськими грудьми — рада прийняти насіння, готова запліднитися.

Колгосп „Молоде життя“ вирушив у поле. Їхали сіяти овес і ячмінь та й пшеницю. І Роман Цибулька теж із своєю бригадою. Дбайливо зібравши з підлоги оброблене насіння пшениці, навантажили лантухами підводи й виїхали на відведену скибу землі. Добре розробивши ріллю, починали сіяти.

Засипаючи в лантух зерно, Настя Сімейко ніжно поглядала на чисте, трохи набубнявіле зерно й примовляла:

Ой посіємо яру пшеницю
Та й уродиться зелене стебельце,
Зелене стебельце, золоте ядерце.

Блискаючи очима, вона радісно і мрійливо повторювала:

Зелене стебельце, золоте ядерце

Аж Роман, що був тепер, як ніколи, схвильований і тремтливий, наче його сіпала пропасниця, поглянув на неї здивовано і строго, ніби вона своїм приспівом надто легковажила відповідальною хвилиною їхньої роботи, а чей і самого життя.

А втім, коли минуло ще декілька днів і засіяна обробленим насінням ділянка

взялася дружнім прорістом, тим часом як контрольна ще лисніла чорною землею, Роман звеселів і сам мимохіть, милуючись, повторював стиха, лагідно:

Та й уродиться зелене стебельце,
Зелене стебельце, золоте ядерце

Цього дня він радісний вертав з поля в село, повторюючи „зелене стебельце, золоте ядерце“ й думав про те, що тепер можна б і на дослідну станцію з'їздити.

* * *

— Ось і я. Добридень!

З цими словами на порозі кімнати професора Ярового з'явився Роман Цибулька, у сірій захисного кольору блузі, у черевиках, із солом'яним брилем у руці, щуплий, але засмаглий, змужнілий, з густим пушком на губах.

Тихон Лук'янович, сидів коло столу з Машутою, що забіг перед цим поговорити про справи, і снідав. Побачивши парубійка, заговорив привітно:

— Ну заходь! Заходь! Це ж ти мабуть на своїх від залізниці? П'ятнадцять кіло-

метрів устиг уже відміряти? Кидай свого бриля й сідай до столу, — поклав йому пшоняної молошної каші у тарілку. — Автомобілів у колгоспі ще немає — мимохить поглянув на сіру, аж побілілу від пилюги шкіру черевиків.

— Та так. Обійдемоь покищо і без них. Скоро може будуть, — усміхнувся Роман, сідаючи до столу. — Кажуть, свої заводи вже пустили?

— О, ви починаєте вже багатіти. Про автомобілі згадуєте! — зауважив Машута. — Як там у вас діла? Чи не передавала чого агрономка?

Агрономка нічого не передавала, бо він поїхав несподівано і не бачив Віри Михайлівни. А діла в них не погані. Хліба зав'язалися добрі. Зараз полють пшеницю.

— Новий спосіб боротьби з бур'янами? Цікаво, які наслідки будуть, — мовив Машута й поспитав, як справа із новою сівбою.

— Які були сходи? Як вийшла пшениця із землі? — підхопив Тихон Лук'янович. Хоч він добре знав від Машути, що їздив у Вербівку, про сходи та йому кортіло ще послухати.

Цибулька притримав ложку й спалахнув.

— Сходи? Ще й не бачив таких. Так ураз і пішло. Контрольна було все ще лежить, чорніє земля, а ця так і схопилась, так ураз і взялась. На очах. Отак було стоїш, дивишся і бачиш, як розриває землю, підіймає грудочки, так і пре вгору. Дуже гарні були сходи.

Очі в Тихона Лук'яновича засвітилися вогниками. Усміхаючись, перезирнувся з Машутою, а далі мовив до Романа:

— Кажеш, дружно сходила? Рівно? Без затримки?

— Куди там! Ураз так і застелила землю, мов шовком.

— А як же тепер? Як виглядає? Чи немає лисин у посіві? — поспитав знову Тихон Лук'янович.

— Добре, — хитнув головою Роман. — Як узялась із землі, так і пішла, так і пішла. Зараз уже вище колін. Скоро колос викидатиме. А густа листата, зелена, як рута!

— Треба буде подивитися, — зауважив вдоволено Тихон Лук'янович. — Ти ж там записуєш усе? Коли посіяна, коли сходила?

— А як же!

Роман помацав у кишені штанів і витяг свою записну книжку.

— Гаразд, записуй і далі, — похвалив Тихон Лук'янович. — А я скоро виберусь і сам подивлюся.

Машута взяв книжечку й зацікавлено поглядав на дати з життя пшениці акуратно виписані в книжечці.

— З тебе, бачу, виходить гарний учень.

Роман зашарівся. Він несміливо глянув на Тихона Лук'яновича й зніяковіло нагадав про обіцяні книжки.

— Гаразд. Зараз ось подивлюся, — поспішився заспокоїти його професор і ступив до своєї робітної кімнати.

За якусь хвилину він вернувся з цілою купою книг, невеликих, і тоненьких, і грубих, у оправі:

— Ось вам для бібліотеки. Читайте. Учїться.

Роман схопився на ноги й жадїбно, тремтливими руками схопив книжки, став переглядати їх. Він то бігав радісними очима по обгортках, по назвах, то зазиравав на сторінки. Потім витяг із кишені в штанах велику торбу й обережно уложив їх всередину.

— Тепер начебто все. Можна й назад вертатися, — мовив Роман, сяючи очима. — От би тільки... — Він запнувся і нерішуче потягся до бриля.

Тихон Лук'янович стежив за рухами щасливого парубійка й проговорив:

— Ти вже збираєшся? Може подивишся наші ділянки?

Роман розплівся радісною усмішкою. Він про це ж і хотів сказати.

Незабаром усі троє вийшли з кімнати.

За дверима Машута, повертаючи до контори, моргнув.

— Покажіть йому. Хай розуму набирається. Може вчений з нього вийде.

Тихон Лук'янович разом з Цибулькою пішли парком на поле.

Цієї весни Тихон Лук'янович добре тут попрацював, висіявши обробленим насінням понад тисячу різних сортів і ліній пшениці із світової колекції. Тож, як тільки вийшли за парк, зразу зупинилися коло цього поля, поділеного на маленькі занумеровані латочки. І Роман широкими завидючими очима, стишивши ходу, зорив навколо, не знаючи на чому спинитися. Аж Тихон Лук'янович мовив:

— Це все пшениці. Ти вже бачив дещо раніше і знаєш як робити. Ходімо далі. Там буде для тебе цікавіше.

Простуючи доріжкою повз незлічені латочки з густими, зеленими рунами, вони вийшли на край пшеничного поля. За ним почалися нові латочки картоплі, кукурудзи, сої, проса, сорго.

Тихон Лук'янович окинув оком.

— Це ось у нас нове. Пробиємо впливати на ці культури.

Він спинився коло двох латочок картоплі. Одна з великим міцним бадиллям, з пуп'янками цвіту, друга хирява, з низькорослим, тоненьким зачучвиреним бадиллям.

— Оце Епікур. Першу латочку засадили обробленим насінням, другу звичайним. Перша буде скоро цвісти, зав'язуються і клубні, у другої нічого ще немає.

У Романа загорілися очі. Він уже закинув був, що на той рік і вони в себе, у колгоспі отаке зроблять з картоплею. А втім Тихон Лук'янович застеріг.

— Не поспішайся. Іще дещо тут неясно. Побачимо, що вийде. Робіть покищо із пшеницею.

Роман вдячно поглянув на професора й відповів покійно:

— Почекаємо, а пшеничка в нас вийде, здається, на славу. Якщо й картопля так само, то будемо багаті.

Він мрійливо закотив очі, згадав, що там, у Вербівці зараз гаряча пора, полють пшеницю, й заспішився. Тихон Лук'янович пройшовся з ним до місточка на річечці.

Тут попрощався з парубійком, пообіцявши ближчими днями проїхати в Вербівку подивитися дослідне поле.

* * *

У правлінні колгоспу, до якого передусім навідався Тихон Лук'янович, приїхавши до Вербівки, нікого не було. Він затримався на якусь хвилинку, сподіваючись, що може хтось надійде з членів правління. Справді, незабаром цокнула клямка, і в розчинених дверях показалося двоє малих, років по семи, хлоп'ят. Ставши на порозі, хлоп'ята несміливо зорили оченятами. Тож Тихон Лук'янович поспитав, де голова колгоспу.

— Поїхали працювати,—відповів один коротко, обіпершись боком об дверну

лутку й скоса, спід лоба, пускаючи скалки наївними оченятами на сторонню людину.

— Куди поїхали? — поспитав м'яко Тихон Лук'янович.

— Там! — махнув рукою другий хлопчик, замузаний, з мазками глини й землі на обличчі. — У поле.

— У поле? А ви що тут робите? — поглянув на вимазані лиця хлоп'яти.

— Ми? — зам'явся замузаний карапуз, соромливо опустивши очі. — Ми будемо, — й позирнув на свого приятеля, шукаючи ніби підтримки.

Той метнувся на двір, і не встиг Тихон Лук'янович оглянутися, як хлопчик повернувся назад і мовчазливо, з поважно-урочистим виглядом, показав на долоні виліплена з землі й глини хатку з вікнами, з дверима і дашком.

— О, дуже гарно. Молодці, — похвалив Тихон Лук'янович.

Хлоп'ята сяючи очима, подалися в двір.

Тихон Лук'янович зрозумів, що йому тут нема чого чекати і собі залишив контору. Усівшись у тарантас, пустив вільно коня. Замислившись, не счувся

як кінь завернув у провулок, де мешкала агрономка.

Про те й агрономки не було дома — виїхала в поле. Тож рушив далі до колишнього Ковериноного подвір'я, де сподівався знайти Цибульку. Але й там, у будинку, у червоному кутку, до якого спочатку зайшов, нікого не було. Не знайшов, так само, нікого і в дворі, у вінбарі.

— От тобі маеш! Кругом пусто. Де ж це народ?—ходив розгублений по двору, не знаючи що робити, до кого ще звернутися.

Несподіваний брязкіт заліза розітнувся зза вінбарів, звідки витикався шпичастий, мов гостроверха шапка, дах клуні.

Тихон Лук'янович пройшов до клуні. Тут на широкому просторі колишнього глитайського току, стояли молотарки. Кілька слюсарів ходили коло молотарок, оглядали їх, вистукували, вислухували.

Тихон Лук'янович підійшов ближче до слюсарів. Привітався.

— Ремонтуйте?

— Підправляємо, бо скоро треба буде крутити. Хліб поспіває — мовив один із слюсарів. — Скоро будемо вбирати. А ви це мабуть з району, чи може з емтесе? Підправляємо. За нами невстойки не буде. Ну ця вже готова, можна пускати, — вів привітно, пристокуючи молоточком по барабану машини. — Як там у інших колгоспах?

Тихон Лук'янович поспішився заявити, що він хоче бачити Цибульку.

— Романа? Нашого агрокультурника? Та він удень тепер рідко сюди показується.

— А де ж він буває тепер?

— У полі. Роман тепер у полі. Він там хліба по своєму посіяв так, кажуть, і днює, і ночує, біля нього, все щось записує.

Поблажливий тон слюсаря, за яким приховувалось не знати чого більше: прихильності до Романа, чи кепкування, зацікавили Тихона Лук'яновича. Він поспитав, що виходить з того посіву.

— Кажуть, росте. Не думали, щоб з того вийшов якийсь товк, коли він тут узимку в коморі з насінням воловодився. А тепер буцімто добре росте. Таки до-

стукався. Щось тямить. Кажуть у вчєного там на станції щось перейняв.

Тихон Лук'янович не признався.

— То його можна бачити коло того поля?— поспитав стримано, заховуючи свою цікавість.

Тоді встряв у розмову другий слюсар.

— Стривайте. Його там немає,— мовив розважно, тримаючи руку на молотарці,— сьогодні він, говорили, збирався йти до проса.

Тихон Лук'янович розгублено поглянув на одного слюсаря, на другого й проговорив, що йому неодмінно треба бачити Цибульку. Як би його знайти?

Перший слюсар знизав плечима.

— То він до проса пішов?— Йому було, видимо, ніяково за свою помилкову інформацію.— А я думав... казали...

Бажаючи згладити свою провину, він висловив бажання під час обіденної перерви, що має бути незабаром, пройтися в поле, справити до Цибульки.

— Посидьте трохи,— показав рукою на сухого дуба, що лежав збоку.— А може?— запнувшись, звів очі на товариша,— може Чміль проведе? Він десь тут недавно блукав.— Агов! Семене!—

протяг голосно, спроквола, аж луною відгукнулось десь далеко за садком.

На цей поклик незабаром зза дерев, розгортаючи галуззя густого вишняка, вийшла розхристана постать, з рижою розкуйовдженою борідкою, у потоптаних черевиках, у коротких з латками на колінах штанях.

— Ти, Семене, сьогодні начебто спочиваєш,— мовив слюсар глузливим тоном. То може прогулявся б у поле? Справив би ось товариша до Цибульки, там, де полють просо.

Чміль невиразно розкинув руками, ніби вагався. В нього щось поперек сьогодні болить. А зрештою погодився.

— До Цибульки? Та можна й провести. От тільки б покурити.

Тихон Лук'янович помацав у себе в кишені.

— Будь ласка! — витяг коробку цигарок.

Чміль задоволено запустив у коробку руку, розпалив цигарку й, звеселівши, проговорив крізь зуби, тепер, мовляв, можна і Цибульку пошукати.

Вони всілися в тарантас і вирушили з двору.

Спочатку їхали селом, мовчазливо. Тихон Лук'янович правив коня, а Чміль байдуже смоктав цигарку, лише зрідка показуючи рукою, куди треба держати.

Скоро, поминувши останню хату в завулку, опинилися за селом і повагом покотилися вибалками та низинами повз огородів. Обабіч дороги тяглися грядки брусельської капусти, з зеленим лапастим, приземкуватим листом, виднілось бурштинове бадилля буряків, картоплі, кучерявилися, як молодий дубняк, соняшники, випинаючись буйним верхів'ям угору, до сонця. Там і там маяли червоні то білі хустки дівчат і жінок, що низько, як гуси, схилившись до землі, пололи, видко, городи.

— Чиї це городи? Колгоспні? — порушив мовчанку Тихон Лук'янович.

— І колгоспні і людські, — відповів Чміль. — Що ближче до села, за хатами, значить людські, а вже далі колгоспні.

— Тобто? — перепитав Тихон Лук'янович, не розуміючи Чмілевого визначення.

— Що то людське? Ну значить, коли кожен для себе трохи обробляє, його буде, а то колгоспа. З того мо припаде

й для нашого брата, а мо й ні, для контракцій там усяких піде.

Глуха Чмілева мова вразила Тихона Лук'яновича. Він скоса, через плече, позирнув на нього, але промовчав.

Тим часом городи перейшли в хліба.

З одного боку дороги суцільним безмежним масивом йшла озима пшениця, що, виколосившись, уже красувалася: високі, горбаті хвилі, ритмічно, з кожним подихом степового вітру, здіймалися від дороги й котилися в степ.

З другого боку тяглася ярина: ячмінь, пшениця, овес, що тільки но починали колоситися. Тут над густою прозеленню набубнявілих стрілок зрідка стирчали довгі золотисті вусики остистих ячмінів, а там далі маяли рясні, як кашка, перші колоски вівсів.

Тихон Лук'янович, вбираючи в себе кріпкий, як шафран, лоскотний дух пшеничного цвіту, уважно поглядав на хвилясту пшеницю, на розгонисті лани ярини, то чисті й рівні, то зрідка забур'янені, з лисинами. Ніби виміряв і виважував.

Нарешті проговорив:

— А все ж добрячий хліб вийде.

— Та так. Не поганий, якщо позер-
нить,— укинув Чміль.

— З хлібом будуть люди.

— Хто й зна? — буркнув під ніс Чміль.

— Чого ж — хто й зна? На трудодні,
хто робить, дістане.

Чміль почував долонею підборіддя й
кинув коротко:

— То що не факт.

— Як не факт?

— Та так,— випустив, як пару Чміль.
Помовчавши, вів глибокодумно:

— Я ось вам скажу: минулого року
припало в нас на трудодень по півтора
кілограма, а то на станцію потекло.
Тільки й бачили, як молотили. Півтора
кілограма на день. Хіба це хліб?

— А як у вас робили минулого року?
У травні може пшеницю досівали? —
згадав, як того року по деяких селах
дуже погано робили, надто пізно кін-
чали сівбу.

— Та так. Щось було, — промурмотів
Чміль.

— Було? То ж мабуть і вродило
добре? Центнерів по три на круг із га
припало.

— Та так. Щось, казали, біля того.

— Біля того? Іще менше? Ну що ж! Те на те й вийшло. Цього року люди з хлібом будуть, — моргнув Тихон Лук'янович ласкавим поглядом на поля.

— Може, — промурмотів Чміль і примовк.

Вони наблизилися до ділянки з просом. Кущувате молоде, буйно-зеленаве поле тільки починало колоситися. Там і там на його хвилях витикалися рясні, золотисті, мов віхті, колоски. Цілий гурт мужчин і жінок, плаваючи по коліна в зелені, гуськом наступав у глибину поля. Виполювали бур'яни.

Порівнявшись з полільниками, Тихон Лук'янович спинив коня й гукнув, чи немає там Цибульки.

— Ось він! — з гурту почувся відгук.

З проса, обережно ступаючи, вийшов на дорогу Роман, босий, у сірій сорочці, з оберемком бур'янів, притиснутих лівою рукою, мов перевеслом, до грудей. Кинувши оберемок на дорогу, підійшов до тарантаса.

— Здрастуйте — проговорив, граючи очима. — Полимо оце. Хочемо звільнити просо від будяків, як зробили на пшеничному полі. Чиста вийшла тепер. А

це ти? А я й не туди! — зауважив на Чміля, — може на роботу виїхав? — при-мруженим оком позирнув на сонце, що високо стояло в прозорій блакиті.

Чміль відказав:

— Яка там робота! Не думав і з хати виходити, у боці щось колить, та хлопці гукнули: проведи товариша в поле.

— Гляди, Семене! Щоб чого потім не вийшло. Трудоднів у тебе дуже мало. На себе будеш нарікати, — мовив недовірливо Роман. — А ви це до нас вибрались? Давненько на вас чекали, — звернувся до Тихона Лук'яновича. — Тепер у нас весело. Є на що подивитися. Аж душа радується, — повів очима круг себе. — А там! — моргнув весело бровою. — Проїдемо, подивимося.

— А як же ж, — погодився Тихон Лук'янович, привітно поглядаючи на поле, то на засмагле, аж бронзове обличчя Романа, на його жилаві руки, із засуканими рукавами, розписані трав'янисто-землистими знаками.

— А як же ж, поїдемо подивимось, що тамросло.

Чміль поспитав покурити.

— Це ж ви туди до холодного поля? —

кинув поглядом на Цибульку. — Поїжджайте. А я ось покурю, спочину трохи й назад подибаю.

Він повагом спустився на землю. Роман плигнув у тарантас, і Тихон Лук'янович тронув коня.

Коли від'їхали, Роман мотнув головою назад, де лишився Чміль.

— Що він собі думає! Як гадає жити? Коли-не-коли вийде в колгосп на роботу, а то десь блукає, по городах тиняється.

Тихон Лук'янович подікавився, з яких він.

— Та як би сказати? Колись мав і своє хазяйство, хоч і поганеньке, та любив у пляшку заглядати й провів усе чисто, ходив потім по людях. Думали в колгоспі працюватиме, а він, навпаки більше бурчить.

— І чого б йому? Сказати б з багатирів? — здивувався Тихон Лук'янович.

— Їхні побрехеньки, видно, слухав.

— Ну й багато ж таких роботяг у колгоспі?

— Були, — відповів Роман глухо, — та схаменулися. Узялися за розум. Тепер лишилися одиниці. Ну та виведемо і

цих на чисту воду. Ось сюди, сюди, — показав рукою на дорогу, що під прямим кутом повертала вбік. — Ось тут і наше поле.

Тихон Лук'янович притишив коня, легко вистрибнув на землю й, зробивши кілька кроків уперед, спинився. Перед ним високим муром стояла стеблиста, густа, непроглядна, з довгим гранчастим колосом пшениця, що її не пройти, не пролізти, густа, як вода, чиста, як щире золото.

Якусь хвилинку він стояв нерухомо, мов зачарований, утопивши зір у пшеницю, що довгими гонами йшла до обрію, потім перевів очі на Романа. Перестрівшись, якусь мить вони мовчазливо дивилися один одному в очі й засміялися. Нарешті Тихон Лук'янович порушив мовчання. Він узяв у руки гранчастий колос, що починав уже наливатись, і любовно провів від стебла до краю.

— Так це озимка?

— Новокримка.

Тихон Лук'янович поспитав, де яра. Дорогою, понад муром вони пішли далі.

Довгі колоски гарновки, що своїми гострими вусиками підносились над стеблистою озимкою, мимохіть прикували до себе увагу Тихона Лук'яновича.

— Уже виколосилась? Здорово! А контрольна?

Прискоривши ходу, поivityтий і цікавістю і нетерпінням, пустився далі. І раптом колосиста лава, що тяглася врівні з плечима, обірвалась. За нею зразу ж починалося зелене контрольне поле гарновки, рідкувате, низькоросле, що зрідка починало викидати колос.

— Одного дня сіяли? — поспитав уражений.

— Авжеж,—відповів, сяю и, Роман,— по інструкції. Усе по інструкції.

Тихон Лук'янович довго стояв на межі цих двох ланів, засіяних одним і тим же сортом, одного дня, на однаковій землі і так різко відмінних. То він повертався до першого поля, засіяного обробленим насінням, густого, стеблистого, з дорідним колоском, йому по плечі, що вже, відкрасувавшись, починав братися м'якушиною то на низькорослу пшеницю, по пояс, засіяну звичайним зерном.

Очі йому горіли. Лице його мінилося, раділо, усміхалося. Він був зворушений і схвильований.

— Добре. Дуже добре.

— Золотий хліб вийшов, — відповів Роман.

— З цього буде хліб. Добрий хліб! — погодився, Тихон Лук'янович. — Дякую, Романе, — потиснув йому тепло і дружньо руку. — Ви врятували, можна сказати, честь науки.

— Ми? — витиснув Роман, радісно здивований, і додав зніяковіло. — Ми? Та ми працювали.

Повернувшись до проса, Роман закинув, чи не заіхав би Тихон Лук'янович до червоного кутка.

— Спочили б з дороги, нас почекали б. Ми за годину б прийшли. Зготовили б там чогось перекусити.

— Не турбуйся. Працюйте, — відповів Тихон Лук'янович, — Кінчайте скоріше полотно, щоб не запізнилися.

Роман не сперечався. Пом'явшись, мовив несміливо:

— Так уже ж приїжджайте до нас, як зберемо урожай. Пиріжків напечемо!

— Добре, добре!

Наказавши зробити точний обрахунок урожаєві дослідного поля, Тихон Лук'янович поїхав полем, прямуючи до села.

* * *

У середині серпня Тихон Лук'янович одержав з Вербівки листа. Правління колгоспу „Молоде життя“ запрошувало його прийти на колгоспне свято. „Неодмінно приїжджайте, товаришу професоре, на наше свято. Ми на вас чекаємо,“ — була приписка від Романа Цибульки.

Тож у визначений день уранці він вирушив до Вербівки.

Будинок правління колгоспу цього дня був добре вдекорований. Червоні прапорці, з різними написами, вистиглі колоски хлібних злаків, пов'язані в невеличкі снопики, великі грона слив і червоних баклажанів, прив'язані до дерев'яних, обточених колон ганку, прикрашували його з двору й з вулиці.

День свята зворушив цілий колгосп. Сюди прийшли чоловіки, жінки, юнаки і діти, розташувавшись у дворі, на розставлених лавах, а хто просто на землі, під блакитним шатром неба.

Тихон Лук'янович приїхав саме перед початком. Запрошений до президії, що розмістилась на широкому ганку будинка, він сів у куток під прапор, звідки зацікавлено поглядав на дворище, де червоним маком цвіли хустки, затьмарюючи собою безбарвні сірі чоловічі картузи та кепі.

Збори відкрив вступною промовою секретар осередку Свиридів.

Потім виступив з доповіддю голова колгоспу Супрун.

Спочатку він говорив про кількість обробленої землі й зібраного врожаю різних культур: жита, пшениці, вівса, ячменю.

Зауваживши, що план здачі хліба державі колгосп виконав передстроково, він перейшов до розподілу прибутків натурою.

Поглядаючи в список, вичитував прізвища, трудодні і кількість належного кожному хліба.

Читання викликало побільшену увагу і цікавість. Вигуки згоди й зауваження перепиняли раз-у-раз Супрунову мову. А коли він дійшов до Чміля й вичитав скільки тому належить одержати, зчинився навіть цілий галас.

— Скільки? Скільки? — перепитав Чміль, що сидів був на землі і тепер, ніби уражений, зіскочив на ноги.— Двіста кіл?

— Атож! — вигукнув Супрун. — За двадцять п'ять трудоднів, — додав, поглянувши в список.

Чміль зарепетував: ціле літо працював, думав хліба придбаю, зиму перебуду, а тут двіста кіл? Як же його жити, братця? як жити?

На його галас хтось відповів з гурту:

— Ну ти працював? За цілий рік аж на двадцять п'ять трудоднів витяг. Працював? Мовчав би вже!

Чміль, розводячи руками, провадив своєї.

— Так як жити, братця, питаюся? — звертався до людей, шукаючи спочуття. Проте люди мовчали.

Чміль, не знайшовши підтримки, зробив гримасу, нічого, мовляв, не розумію, як підійшла його дружина. Схвильована, похмура, вона постояла коротку мить збоку його й змірявши призириливим поглядом, кинула зневажливо:

— Ти нічого не знаєш? Не тямиш? А з Коверею хто накладав? Хто слухав

його нашіптування? Тютюнець від кого діставав?

Згадка про розкуркуленого враз передалася в гурт.

Люди обернулися до Чміля. Він прикусив губу. Зчулившись, соромливо поглядав навколо. Нарешті проговорив винувано.

— Да, справедливо. Вийшла помилка. Визнаю свою провину — й знітившись, почувавши сором за свою колишню поведінку, опустив очі вниз.

Тим часом Супрун далі вигукував прізвища, трудодні, кілограми. А на кінець зробив загальні висновки. Вісім кілограмів на трудодень дає, мовляв, змогу тому, хто має досить трудоднів, безбідно прожити з родиною, проте треба домогатися, щоб наступного року колгосп дійшов кращого врожаю, і став заможнішим.

— Ми ще небагаті. Ми тільки вбиваємось у колодочки, можна сказати, і чимало в нас є усяких хиб, але ми їх мусимо перемогти, щоб піднести врожай на вищу точку. І тут нам допоможуть наші вчені із своєю агрикультурою, — поглянув на професора Ярового.

Тихон Лук'янович при згадці про вечних зніжківів. Йому видалося, що за тєю простацькою мовою приховується звичайний вияв ввічливості, бо, зрештою, подумав, чи багато вони допомагали колгоспові. Він хотів був узяти собі слово, та поки вагався почалася урочиста частина.

Тепер Супрун перейшов до роздачі премій, що їх правління, з колгоспним активом визначили для кращих працівників. Виголошуючи прізвиська премійованих колгоспників і заслуги їх, Супрун тут же, під гучні оплески, роздавав премії, одному взуття, другому костюм, а комусь гармошку.

Після Цибульки, Супрун був спинився й нерішуче, з веселою міною на обличчі, поглянув у коток, де маяв червоний прапор.

— А тепер професор Яровий, Тихон Лук'янович, — проговорив непевним голосом, і знову примовк, не почувуючи ніби сміливості виголосити постанову. Потім, озирнувшись навкруги, за ганок, замахав руками.

На його знаки на ганок зійшла Настя Сімейко, червона, як хустка, що лежала

в неї на плечах. Ставши коло столу президії, вона соромливо, закриваючи обличчя кінцем хустки, усміхнулася, потім прибрала поважного вигляду й мовила, хвилюючись:

— Як, значить, я працювала над насінням у бригаді Цибульки і по вченій струкції Тихона Лук'яновича й те насіння дало дуже гарний врожай, то бригада і колгоспне правління дякують вченого за користь, яку вони приносять для нас. А ще припоручили, — тут вона запнулася, зиркнула на президію, — припоручили передати оцей маленький подарунок, у премію від колгоспу.

Вона витягла сховану під хусткою, слущеною кінцем на груди, руку з маленьким пакуночком і бистро, розгорнувши його, ступила в куток, де сидів професор Яровий. Поклавши його на стіл, вона так само бистро, з переляканим видом, подалася геть з ганку.

Тихон Лук'янович скинув оком на люльку з довгим чубуком, опраправленим сріблом, що лежала перед ним, на шовковий кисет з написом, такими ж нитками вишитий, потім поглянув на людей, що бучно вітали його оплесками.

Звівшись на ноги, він мовчазливо уклонився, не знаючи, що далі робити, як несподівано на ганку перед столом з'явився Роман Цибулька й порухом руки дав знак, що бажає говорити.

Коли гамір ущух, і в дворі запанувала знову тиша, Роман мовив, трохи непевно й кучеряво:

— Всі, ми добре знаємо скільки терплять люди від поганих урожаїв, від невчасного обробітку землі, а ще й від природи, від суховіїв, від запалу зерна й вимерзання. І хоч наука і допомагала хліборобству й усяку агрикультуру заводила та проти природи нічого не могла вдіяти. І ось знайшовся чоловік, що свою науку поклав на те, щоб знайти справжню силу проти суховіїв, щоб хліба скоріше вистигали і краще родили, і цей чоловік сидить серед нас. Ми ще не знаємо до чого це дійде і яка справжня сила буде поставлена проти стихії, але хто бачив наше поле, засіяне нашими руками, за його вченою порадою, той може сказати, що тут правильна путь. Тож то комсомольська організація Вербівки, шануючи професора Ярового, ухвалила на своїх зборах прийняти його

у свою сім'ю, обравши його почесним бригадиром комсомольської агрокультурної бригади. А щоб відзначити цей день, виготовляли оцей жетон.

— А ну, товаришу Яровий! Виходьте з кутка сюди ближче! Та жвавіше, — помахав нетерпеливо рукою, побачивши, що той розгублено зам'явся на місці.

— Живіше, будь ласка, до мене!

Тихон Лук'янович несміливо вийшов з кутка й покійно, поглядаючи то на Романа, то на президію, став коло столу. Тоді Роман підійшов до нього й пришпилів до борта піджака жетон.

— Хай же цей значок буде запорукою нашої єдності й спільної праці на користь трудящим Вербівки й усього світу, — потиснув урочисто руку професора Ярового під грім нових оплесків колгоспників і радісні вигуки юнаків.

Тихон Лук'янович, зворушений до глибини, розгублено озирався по сторонах, розпливався широкою лагідною усмішкою, знизував плечима. Потім провів ніяково рукою по буйній шевелюрі, прибитій сивиною на скронях, й відповідав тремтливим голосом, повний напливу теплих почувань і подяки.

Хвилюючись, він зауважив, що його досліди тільки початок великих дослідницьких робіт над опануванням життя і розвитку рослин, над прискореним вистиганням хлібів. Багато, мовляв, несподіванок, а може й розчарувань зустрінеться ще на цьому шляху, але немає сумніву в тім, що проблема боротьби з суховіями і вимерзанням буде доведена таки до щасливого кінця.

— Я вірю, товариші, що спільними силами, під проводом партії, ми опануємо загадкові явища природи, поставимо межі стихійним лихам, а врожай наших ланів підніmemo на таку височінь, про яку старий світ не міг і думати.

Його голос затремтів. Розчулений, він раптово примовк, усміхнувся, й махнувши рукою, опустився на стілець.

Скоро по закінченні ділової частини св'ята, почався обід.

Тут у дворі були розставлені столи, збиті з дощок, що довгими суцільними рядами, на цілі гони тяглися через усе розлоге дворище. На ці, столи накриті білим полотном, із щойно розгорнутого сувою, куховарки-колгоспниці, подавали страви. Спочатку пироги. Білі пшеничні,

начинені картоплею з посіченим м'ясом, з легенько зарум'яненими боками, у великих мисках.

Коли люди почали розсідатися Супрун запросив Тихона Лук'яновича до свого столу, за яким уже сиділи гості із сусідьої МТС, голова сільради, секретар місцевого партійного осередку. Та підоспів Цибулька й закликав його до себе.

— Сьогодні Ви вже з нами. Сідаємо до нашої компанії.

В їхній компанії, до якої прилучився Тихон Лук'янович, за столом, на краю ряду, сиділи Настя Сімейко, Василь Дорожка і ще кілька молодиків.

До пирогів подали сметану. За сметаною м'ясний, ситий, борщ, потім добре всмажену, з буряками, свіжу, пахучу баранину, а на кінець ще й молочну кашу.

Обід відбувався жваво, цокали тарілки, весело гомоніли, перекидалися фразами, усмішками, дотепами. Хтось поруч за сусіднім столом жартував, чого Супрун не подбав про підмазку, хоч би квасу дістав. Якась бабуся висловила гадку, щоб свято врожаю улашовували не раз на рік, а хоч би один раз на місяць.

Настя Сімейко пожалкувала, що в них немає музики. З музикою було б веселіше. Роман погодився з нею й закинув, що пора їм про свій оркестр подбати. Думка видалася всім привабливою й Романові доручили вияснити цю справу. Він не сперечався.

— Гаразд! Тепер можна й про музику подбати.

Тим часом надходив вечір. Прозора блакить неба поволі зникала, затягалася опаловою млою. Полохаті сутінки розповзалися по землі.

Обід кінчався, люди почали виходити за столу. Починався вечір самодіяльності.

За двором перед колгоспом, на майданчику згуртувалася молодь. Тут починалися танки. Хлопці й дівчата, утворивши велике коло, завзято й ритмічно прискорюючи, то затримуючи темпи, вибивали долонями приспівуючи:

Ой дуб-дуба-дуба-дуба
Дівчина моя люба...

Дві пари хлопців вели танок. Узнявши руками в боки, а голови гордовито закинувши назад, вони міцно виби-

вали каблуками, а то буйно, з прискореними ударами в долоні, носились у широкому колі.

Тихон Лук'янович витяг преміальну люльку і набивши тютюном, пристав до кола. Попахуючи люлькою, уважно стежив за танцюристами, потім і сам заповзвся вибивати долонями.

— Може потанцюємо?— побачив його Цибулька, що закінчив оце приладнувати на ганку полотно для кіна й підійшов до натовпу. — По парубоцькому?

— І потанцюємо, тільки зо мною, — виринула з кола Настя Сімейко. — Тихон Лук'янович буде мені кавалером. Правда? Ви ж тепер наш. — І не встиг Тихон Лук'янович озирнутися, як вона взяла його під руку. — Починаємо.

Тихон Лук'янович загасив люльку.

— То й потанцюємо, — й заніс руку за дівочий стан. Протиснувшись у коло, закружляв з нею під гучні оплески й радісні вигуки молоді.

І раптово відчував на собі гострі погляди й, зніяковіши, спинився біля кола.

— Це ви?

Тихон Лук'янович зніяковів.

— Та ні це ви? Чи може я помилилася? Я вас зовсім не впізнаю.

Перед ним стояла Віра Михайлівна. Вона була на святі в сусідньому селі і тепер, вертаючись додому, поцікавилась танками.

— Та ні бо, що трапилось, Тихоне Лук'яновичу? — зазірала в обличчя, здивована несподіваною зміною настрою завжди стриманого професора.

Тихон Лук'янович підніс голову й гордовито відповів:

— Сьогодні я молодий. Сьогодні мені вісімнадцять років. Не розумієте? Сьогодні, Віро Михайлівно, — блиснув радісно очима, — я став, можна сказати, комсомольцем.

Друкарня імені М. В. Фрунзе.
Харків, Донець-Захаржевська 6.
Уповноважений Головліту 2011.
Зам. 738. Тир. 25.000. 1¼ друк.

Видання 129 Папір ф 82×110—
59 гт² з пап арк 1 пап арк.
136.232 літ Здано в роботу
16-V-34 р Підписано до друку
11-V-34 р

Ціна 35 коп.

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО

„ЛІТЕРАТУ

Адреса: Харків

A 531080

2202

ХУДОЖНЯ БІБЛІОТЕКА
КОЛГОСПНОЇ БРИГАДИ

Головко А.—Скибна „архметика“ Уривок з повісті „Скиба Іван“.

Гордієнко К.—Косарі, в'язільниці. Оповідання.

Коцюба Г.—Золоті хліба. Уривок з романа „Родючість“.

Панч П.—Прийміть і мене. 2 оповідання.

Панфьоров Ф.—Уривок з романа „Бруски“.

Колгоспний пісенник (До збиральної). Матеріал зібрав і редагував О. Білокопитов.
(24 пісня з нотами).

КНИЖКИ ЦІ МОЖНА ПРИДБАТИ ПО ВСІХ
КНИГАРНЯХ УКРТОРГУ ВУКОПКНИГИ ТА
КЮСКАХ СОЮЗДРУКУ. КОГІЗ'У.